

pojetí, v kontextu současného trhu práce získává termín negativní konotace, neboť označuje muže, kterému se nechce příliš pracovat. Pokud je však „family man“ nahlížen v genderové optice z hlediska svého fungování v současné (americké) rodině, jak je tomu u Coltrane (1996), pak se jedná o koncept, který má spíše kladnou konotaci. Dochází k vzdvihování kladů a přínosů otcovy participace v rodině na zrovnoprávnění vztahů v jejím rámci.

8 V této souvislosti hovoří Hochschild (1990) o „ekonomice vděku“ (economy of gratitude). Ta je postavena na principu srovnání, ke kterému ale nedochází na základě porovnávání v rámci páru, nýbrž v rámci genderových skupin. Ženamatka poměřuje otcovu participaci v rámci rodiny vzhledem k angažovanosti jiných mužů v rodinách, obdobně sebe srovnává s jinými ženami. Z tohoto srovnání jí pak vychází, že vlastně muž doma dělá „dost“ oproti jiným mužům, zatímco ona „méně“ než jiné ženy.

9 Pole úspěchu vymezuje sociální prostor, kde muži mohou dosahovat vyššího sociálního ocenění za výkon své momentální práce/činnosti v porovnání s jinými sférami činnosti anebo srovnatelného úspěchu jako v jiných oblastech, což v konečném důsledku může zvyšovat anebo uchovávat (nikoli však snižovat) jejich sociální status. Někteří muži pak dokážou situaci péče o dítě využít ve svůj „prospěch“, k demonstraci svého „soukromého“ úspěchu při návratu zpět do sféry placené práce, například pracují-li u zahraniční firmy, která tuto skutečnost oceňuje.

PhDr. Hana Maříková je vědeckou pracovnící Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., kde od poloviny 90. let pracuje v oddělení Gender & sociologie. Specializuje se na genderovou problematiku v rodinách, otázku otcovství a rodičovství, genderové ne/rovnosti na trhu práce, rodinnou a sociální politiku.

KANDIDÁTKY NA PŘEDSEDU: MEDIÁLNÍ OBRAZ POLITIČEK VE VOLBÁCH DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY V ROCE 2006 / IVA BASLAROVÁ, PAVLÍNA BINKOVÁ

Žijeme v medializovaném světě (Byerly, Ross 2004), média tvoří neopominutelnou součást našeho veřejného (i soukromého) života. Řada obsahových analýz nejrůznějších českých médií přitom dosvědčuje, že ženy a muži – femininita a maskulinita – jsou stále zobrazováni stereotypně; ženy bývají marginalizovány a stavěny do pozice objektu, nikoli subjektu. Tato teoretická pozice má kořeny v kritice konceptu patriarchální společnosti, již se zabývá celá řada feministických teoretiček, počínaje Simone de Beauvoir. Beauvoir ve svém díle *Druhé pohlaví* postuluje, že ženami se nerodíme, ale stáváme se jimi (tím, jak jsme jako ženy socializovány). Sociolog Pierre Bourdieu následně zdůrazňuje nebezpečí reprodukce mužské dominance v sociálním řádu, kterou dnes můžeme nejvýrazněji a nejpálčivěji pozorovat právě na příkladu vysoké politiky (Bourdieu 1998: 98–106; viz také Oakley 1972: 116).

Právě média vystupují v tomto procesu jako významná konzervativní instituce, jež má za úkol legitimizovat a také stvrzovat stávající podobu uspořádání mocenského světa vysoké politiky (a společnosti obecně). Kritická kontrolní funkce médií v demokratických společnostech je tak v důsledku řady faktorů proměňována v hegemonní roli proponentů patriarchálních (i jiných) ideologií. Feministická perspektiva uplatňovaná v mediálních studiích v tomto ohledu navázala na východiska literární teorie a strukturalismu, jež posloužily jako významný odrazový můstek širokému spektru teoretických prací i konkrétně zaměřených výzkumů. Jakkoli se dnes často zdůrazňuje omezení tohoto „soustředění na text“ a oproti němu je odkazováno k významu dal-

ších proudů mediálního zkoumání (aktivita publika vyjadřovaná v podobě Hallovy strategie kódování/dekódování či v etnografickém výzkumu publik, teorie užití a uspokojení, revize strukturalismu ve formě poststrukturalismu a další), v předloženém textu se snažíme ukázat, že pole mediálních obsahů poskytuje stále dostatek materiálu pro kritické zkoumání a že mediální uchopení sociální reality je stále důležitým prostorem vyžadujícím reflexi.¹

Mediálně reprodukováný svět politiky prostupují genderové stereotypy. Problematice vztahu mezi ženami, politikou a médii se ve své práci věnuje například Karen Ross. Média se podle ní podílejí na marginalizaci žen-političek, když referují o normativním světě, ve kterém formulují a rutinně opakují, jak máme „být muži a ženami“. Pokud jsou zprávy komoditou a my jsme konzumenty/konzumentkami, musíme sledovat, jak jsou nám ženy „prodávány“, co sdělovací prostředky zvýznamňují a co se zdá být důležité. Jak často se ženy ve zprávách objevují, jaká témata jsou ve vztahu k nim agendována a jaký je kontext těchto sdělení. Pravděpodobně nejvýraznější známkou úspěchu političek bude podle Ross to, že je média budou kritizovat za jejich politiku, nikoli za jejich osobnost a charakterové vlastnosti (Ross 2004: 76).²

Ve výzkumu *Mediální obraz českých političek v období voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2006: Rovné příležitosti vs. promeškaná příležitost?*, který jsme vypracovaly na zakázku pro občanské sdružení Fórum 50 % a jehož parciální výsledky chceme prezentovat v tomto článku, jsme se tedy zaměřily právě na reprezentace žen-političek či žen-kandidátek

ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006. Klíčovými se staly následující dvě otázky: *Jak bylo ve sledovaném období médií uchopeno téma rovných příležitostí? Jakou podobu měla reprezentace žen v českém politickém životě v tomto období?*³ Základní hypotézou výzkumu bylo, že tématu rovných příležitostí se v českých médiích v době voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2006 dostalo v porovnání s minulostí zvýšené pozornosti. Očekávaly bychom tedy nastolení fundované debaty, pro niž již několik let připravuje půdu působení řady genderově zaměřených institucí (ať již vládních, či nevládních) nebo obory genderová studia v Brně a v Praze.⁴ Jak se ukázalo, namísto zformování jednotného a fundovaného diskursu na téma rovných příležitostí se žurnalisté a žurnalistky mnohdy spokojili s emotivními komentáři a s osobním či laickým hodnocením problematiky.

Výzkumný vzorek a design výzkumu

Stejně jako je mediální obraz pouze určitým výsekem veřejného diskursu, představuje jeho zkoumání vždy jen další zúžení mediálního pole, čímž se samozřejmě snižuje nárok na validitu získaných informací. Musely jsme proto určit základní selektivní kritérium. Tím se pro nás stala snaha pokrýt co nejdelší časový úsek, v němž bychom sledovaly exponovanost jednotlivých témat a politiků/kandidátek, a tedy takto definovaný diskurs rovných příležitostí. Analýza proto počíná 1. únorem 2006, tedy obdobím oficiálního zahájení předvolební kampaně, v němž stále dozníval výrok Zuzany Paroubkové, „ženy do politiky nepatří“, a jež začaly zaplňovat komentáře o konci mandátu Petry Buzkové. Analýza končila měsíc po volbách, 1. července 2006: v době pokračujících koaličních jednání, jež vynesla do centra pozornosti Miroslavu Němcovou a v nichž se na mediální scéně zabydlovala nově objevená postava české politiky, Kateřina Jacques. Důraz na kontinuální pokrytí širšího časového rámce nutně vedl k selekci sledovaných periodik. Výsledný výzkumný vzorek zahrnuje pouze tištěná média (začlenění audiovizuálních médií a internetu by vyžadovalo samostatný způsob kódování a analýzy), metoda zpracování nám navíc neumožňovala soustředit se na kontextové umístění článků na stranách periodik.⁵ Média jsme volily ve třech rovinách: *deníky* – Hospodářské noviny (seriózní), *Mladá fronta Dnes* (infotainment) a *Blesk* (bulvár) spolu s jejich víkendovými přílohami (*Magazín Mf Dnes*, *magazín HN Víkend*,⁶ *Nedělní Blesk*);⁷ „názorotvorné“ *týdeníky* – *Respekt*, *Reflex* a *Týden*;⁸ a konečně *periodika určená primárně ženám* – časopis *Vlasta* (tradiční), měsíčník *Elle* (exkluzivní, lifestyleový) a příloha *Mladé fronty Dnes* *Ona Dnes* (střed, mladší publikum oproti *Vlastě*, méně solventní oproti *Elle*).⁹ Po pilotním průzkumu periodik v daném období (hledání klíčových témat a diskursů, zmapování obsáhlosti významového pole, „ohraničení“ rozsáhlého tématu voleb) jsme se rozhodly pro kritérium zastoupení alespoň jednoho výrazu z každé ze dvou skupin klíčových slov (v libovolném tvaru): tj. v textu se musel vyskytovat termín *politika*, *poslankyně*, *ministřyně*, *rovné šance*, *rovné příležitosti*, *feminismus*, *feministka*, *kandidátka*, *žena*, *ženy*, *chlap*, *muž-*

ství, *ženství* v kombinaci s jedním ze slov *volba*, *volby*, *sněmovna*.¹⁰ Z původního souboru zhruba 1 500 textů jsme tak vyselektovaly celkem 423 relevantních článků.

Pro zpracování kvantitativní části výzkumu metodou obsahové analýzy jsme použily program pro statistickou analýzu dat (SPSS). Pro klíčovou, kvalitativní část výzkumu jsme zvolily metodu diskursivní analýzy.

Shrnutí kvantitativní analýzy

Marginalizace politiků v médiích je častým závěrem, v menší míře bývá doplněn rozsáhlejší výzkumem (viz např. výzkum zadaný společností Gender Studies, o. p. s. „Obraz žen ve zpravodajství českých médií“). V naší analýze jsme se proto snažily o nastolení určité platformy, na niž by bylo možné navázat – jak výzkumy mediálního obrazu politiků ve volbách budoucích, tak i v těch minulých. Výsledky se pokusíme ve stručnosti shrnout především tak, aby poskytly informační základ kvalitativní analytické části. Úvodní, kvantitativní část našeho výzkumu se opírala o několik hypotéz, vycházejících z již ustálené kritiky patriarchálního uspořádání veřejné sféry současné západní společnosti:

Hypotéza 1: Média v období před volbami do PS v roce 2006 ve zvýšené míře reflektují téma rovných příležitostí. (Zde ovšem chybí relevantní srovnání s podobným výzkumem z období předchozích voleb.) Téma však do své agendy vnášíj nárazově a většinou v závislosti na podnětech zvenku – nejsou tedy sama aktivními tvůrci agendy a rovné šance využívají spíše jako téma „okurkové sezóny“. Názorotvorné týdeníky přitom fungují jako výraznější hybatelé agendy, mainstreamové deníky spíše přebírají témata nastolená jinými a časopisy pro ženy jsou konzervativní jak při volbě tématu, tak ve způsobu jeho případné prezentace.

Hypotéza 2: Existují rozdíly mezi referováním jednotlivých deníků: Hospodářské noviny jsou ve svém přístupu serióznější a analytičtější oproti *Mladé frontě Dnes*. Předpokládáme také, že v *Blesku* budou zvolená témata zastoupena minimálně.

Hypotéza 3: Pozornost širšímu spektru žen v politice je věnována v regionální mutaci *Mf Dnes*.

Hypotéza 4: Média referují pouze o ženách ve vrcholových politických funkcích (ministřyně, poslankyně, volitelná místa kandidátek). Do povědomí čtenářů a čtenářek se tak dostává pouze úzce vymezená, elitní skupina osob.

Hypotéza 5: Ženy se dále dostávají do centra pozornosti médií téměř výhradně v souvislosti s kauzami – mediálně dlouhodobě sledovanými a pokrývanými událostmi.

Hypotéza 6: Pokud už je ženám pozornost věnována, bývají přesto „umlčovány“ – především tím, že vystupují více v objektové než v subjektové pozici.

Hypotéza 7: V symbolické rovině jazykového vyjadřování existuje malá vůle a povědomí novinářek a novinářů o využití genderově korektních výrazů; médiím stále dominuje to, co jsme označily za tzv. jazykové fauly – označování žen v politických funkcích mužskými verzemi daného výrazu.

Jak naznačovaly hypotézy, důležitou roli hrála politická funkce mediované osobnosti, její aktuální hodnota na poli-

tickém trhu. Více než polovinu všech zmínek zaujímá šestnáct žen. Ty lze rozdělit na členky vlády (reálně i potenciální, tzv. stínové ministryně – Buzková/42, Němcová/30, Parkanová/29, Kuchtová/20, Stehlíková/10)¹¹, poslankyně a členky strany s určitými rozhodovacími pravomocemi (Talmanová/10), ženy spojené s kauzami (Jacques/46, Páralová/25, Šojdrová/20, Bebarová/15, Jakubková/15, Pavlicová/11, Holubová/10; kauzy měly vliv i na četnost zmínek o již uvedených političkách Němcové, Kuchtové, Buzkové, Parkanové), ženy se statusem rarity či celebrity (Zubová/11, Topolánková/10); mimo tyto kategorie pak stojí Táňa Fischerová (10). Naopak o některých poslankyních z volebního období 2002–2006 se sledovaná média zmiňovala minimálně (typickým případem jedné zmínky byly přehledy již nekandidujících političek a politiků), o některých vůbec (čtyři poslankyně za KSČM a dvě za ČSSD). Potvrdila se tedy hypotéza, podle které se ženy dostávají do centra pozornosti médií především v souvislosti s kauzami, čili mediálně dlouhodobě sledovanými a pokrývanými událostmi. Volby do PS v roce 2006 však měly i své ženy-mediální objevy, k nimž se řadí například Kateřina Jacques – v jejím případě kauza sice generovala zájem o její osobu, avšak dále byl na ní spíše nezávislý.

Stejně tak byla pozornost ženám často věnována spíše v regionálních mutacích Mf Dnes – tedy v té části periodika s menším celospolečenským dosahem, oslovující menší počet čtenářek a čtenářů. V regionálních mutacích MF Dnes se také objevuje větší spektrum jmen než v celostátních vydáních.¹² Potvrdilo se i očekávání, že média o ženách sice referují, nicméně nedávají jim prostor k vyjádření (měřeno počtem citací vs. počet článků, v nichž žena vystupuje jako hlavní aktérka), a tím je „umlčují“. Z celkového hodnocení podle témat dále vyplývá, že o političkách se média ve sledovaném období zmiňovala především v souvislosti s volbami, často také ve vztahu ke skandálním a infotainmentovým nebo bulvárním tématům (vysoké zastoupení kategorií „politické skandály, osobní život“ a „senzace“ jako hlavního i vedlejšího tématu), v mnohem menší míře pak ve vztahu k tématům vyžadujícím odborné znalosti či kompetence – zahraniční či sociální politika, školství, ekonomika atd. Vysoká je četnost kategorie „regionální politika“, jež poukazuje na již uvedený fakt, že ženy se mnohem snáze uplatňují na místní úrovni.

Časté bylo ovšem i zastoupení tématu rovnosti šancí. Zde se jednoznačně nepotvrdila hypotéza, že sama média nejsou aktivními tvůrci agendy. Média sice přejímala tiskové zprávy např. neziskových organizací, mnohem častěji se však pouštěla do investigativního objevování tématu. Z porovnání tří deníků, které jsme analyzovaly, vyplývá, že s tematikou rovných příležitostí přicházely nejčastěji Hospodářské noviny (25 případů, jež tvořily 36 % všech sledovaných článků otištěných v HN). Mladá fronta Dnes otiskla 80 článků s touto tematikou (26 % textů otištěných v MF Dnes), Blesk pak pouze jeden (z celkového počtu 17 analyzovaných textů). Jak HN, tak MF Dnes vnášely podle výsledků kvantitativní analýzy tematiku rovných příležitostí do svých agend

nejčastěji samy, tedy v rámci toho, co jsme označily termínem „investigativní žurnalistika“ (podíly 48 a 56 % z počtu článků, v nichž se deníky zabývaly tématem rovných příležitostí, tj. z počtu 25, resp. 80).

V souvislosti s tematizováním vstupu žen do politiky média vyměřila poměrně málo prostoru straně Rovnost šancí, která si za svůj hlavní cíl určila dostat do Poslanecké sněmovny více žen (3,2 % zmínek o členkách této strany z celkového počtu 573 zmíněných političek). Zaznamenaly jsme naopak nadprezentaci kandidátek Strany zelených, která se sice ve svém programovém prohlášení rovněž ve velké míře hlásí k prosazování genderových aspektů do legislativy i praxe, ovšem nestanovuje si je jako nejvyšší prioritu (24,5 %). Další a hlubší rozebírání výsledků kvantitativní analýzy zde považujeme za nadbytečné, neboť se domníváme, že mnohem relevantnější upřesnění a vysvětlení nabídne rozbor kvalitativní.¹³

Analýza diskursů

V této – klíčové – části výzkumu jsme znovu četly a selektovaly původní vzorek 423 textů, analyzovaných kvantitativně. Soustředily jsme se na ty, jež významným způsobem přispívají k posunu nebo naopak udržení diskursů tematizujících postavení žen v politice. Analýza diskursů využívá namísto aplikace hotového kódovacího schématu proces odvozování jednotlivých kódů; ty jsou tak samy součástí výstupu výzkumu (Bryman, Burgess 1994) – odhalují, jak je „realita“ strukturovaná, čili to, co se u Foucaulta objevuje pod označením „regularity diskursivního pole“. Součástí pohledu na diskursy jako na soubory regularit je úsilí definovat jejich „hranice“ – momenty, kdy dochází k přetržení kontinuity, narušení, proměně diskursu. V následující části analýzy jsme se tedy pokoušely o vytyčení hranic mezi jednotlivými typy referování, jež se v kvantitativním výzkumu jeví být homogenní. Naší snahou bylo určit, jaká jsou vnitřní pravidla jednotlivých diskursivních typů a nakolik vstupují do prostoru sdíleného sociálního vědění a přispívají tak k odideologizování nebo naopak zaideologizování skutečnosti.

Rozkrytí jednotlivých diskursivních typů by mělo nejen nastínit hlubší významovou rovinu obsahů, ale také odpovědět na následující otázky: Vytvářejí média v referování o tématu rovných šancí nějakou normu? Jsou ve svém referování o ženách v politice jednotná? Jsou jejich obsahy nesený nějakou ideologií?

Ženy jako uklízečky „špinavé“ politiky?

Jak jsme již naznačily, téma rovných příležitostí často agendovala samotná média. Společným rysem článků byl nezpochybnitelný fakt, že žen je v politice málo a mělo by jich být víc, rozdílné je však zpracování tohoto sdělení. Někteří novináři či novinářky nebo dotazovaní totiž jako argumenty používali stereotypní tvrzení, že ženy mají politiku „umravnit“, tudíž ji kultivovat samotnou svou přítomností. Jako příklad může posloužit tvrzení Jany Vaňhové, místopředsedkyně ČSSD: „Myslím si, že ženy politiku svým způsobem

zjemňují, nepoužívají totiž hrubou rétoriku“ (Mf Dnes, 6. 5. 2006). Podobný argument užil ve stejném vydání politolog Zdeněk Zbořil: „Mohly by zbavit politiku těch silných slov a ‚velkých myšlenek‘, které jsou jenom pseudomyšlenkami, a vrátit vlastně politiku ke starosti o věci veřejné.“ Proti tomu stojí další stereotyp, který naopak slouží jako vysvětlení, proč ženy do politiky nechtějí – „politika je špinavá“, proto do ní ženy „nechtějí“ – „není jim blízka“. Novinář Jan Veselý napsal ve své glose: „...Na druhou stranu je zřejmé, že kdyby naše politika neměla pověst kýble se špinou a také se v ní nepohybovali „slušňáci“ typu pana Krause (vzpomeňme třeba na jeho vyjádření o řadrech ministryně), rozhodovalo by o věcech veřejných mnohem více zástupkyň něžného pohlaví“ (Mf Dnes, 6. 5. 2006).

Důležitým samostatným podtématem se staly vnitrostranické i nadstranické diskuse o zavedení kvót pro vstup žen do politiky, směřujících ideálně k paritnímu zastoupení žen v obou komorách Parlamentu ČR. Média toto téma zpracovávala především v souvislosti s diskusemi o tomto opatření v rámci jednotlivých politických stran. V souvislosti s touto problematikou také častěji oslovovala ženy-politiky nebo ženy-kandidátky, ale citace jejich prohlášení se ve velké míře ukryla pod prohlášení mužů-politiků, zviditelněných na vyšších pozicích v hierarchii textu.¹⁴

V agendování tématu rovných příležitostí a kvót vynikala již zmíněná Mladá fronta Dnes. V rámci této redakční strategie pak o vstupu žen do politiky čteněji informovaly regionální mutace deníku. Příloha Střední Čechy otiskla 1. 3. 2006 rozhovor se starostkou obce Mníšek pod Brdy Alexandrou Merunkovou a k němu přidala investigativní článek s titulkem „Jen pětina obcí vládne ženám“. Text však vyznívá dvojsečně – v kraji je sice málo žen v politice, ony samy však pozitivní diskriminaci odmítají: „Středočeské ženy jsou déle bez práce, vydělávají si méně peněz a vysoké funkce jich zastávají jen několik. Přesto shodně říkají: kvóty, které by počet žen v politice upravovaly, nepodporujeme.“ V článku jsou přitom jako zdroj odmítnutí kvót citovány pouze dvě ženy: uvedená starostka Mníšku pod Brdy a primářka onkologického oddělení tamější nemocnice, která nekandiduje ani nezastává žádnou politickou funkci. V tomto případě je tedy tvrzení „přesto shodně říkají: kvóty... nepotřebujeme“ nepodložené a zkreslující. Tato generalizace pak může naopak vnášet daný názor, označovaný jako hlas lidu, mezi čtenářky a čtenáře – podle některých mediálních teorií je tento způsob kultivace prokazatelný.¹⁵ Podobně zavádějící je i informace v odstavci s mezititulkem „Ženy se prosazují i na vysoké posty“. V článku se uvádí: „Pokroková se může z hlediska počtu žen zdát středočeská krajská rada. Zasedají v ní sice jen dvě, přesto ale střední Čechy patří mezi kraje s největším počtem žen ve vysokých funkcích.“ Krajská rada Středočeského kraje má 11 členů – selekce informace o tom, že je to více než jinde, tak pouze zakrývá fakt, že je to naprosté minimum – stejně jako jinde. Tato rada ani ostatní krajské rady tak nesplňují kvótu pro zastoupení jedné třetiny žen, kterou požadují genderové expertky a některé politič-

ky a politici a tvrzení, že je tato rada „pokroková“, se pak jeví jako neopodstatněné.

Uvedená zpráva je názorným příkladem toho, jak může článek oproti svému titulu a explicitnímu vyznění podvracet téma (v tomto případě rovné příležitosti) a namísto očekávaného pozitivního náboje dodávat náboj negativní. Text dokazuje, že novináři a novinářky často své články nepromýšlejí a s fakty pracují způsoby, které mají mnohdy spekulativní až manipulativní potenciál. Mnohdy k tomu paradoxně dochází i v případech, kdy se snaží o opak, tedy spíše o pozitivní přístup místo negativního.

Obecně platilo, že téma rovných příležitostí se dostávalo do médií na základě několika podnětů: a) statistik a prognóz o zastoupení žen v politice (a následně výsledků voleb); b) rozhovorů s ženami-politikami; c) programových priorit kandidujících politických stran; existence a činnosti neziskových organizací, snažících se o vyšší zastoupení žen v politice; e) diskusí o zavedení kvót. Namísto poučeného zprostředkování spektra různých informací se do článků často promítala „osobnost“ novináře či novinářky, jejich smýšlení o daném tématu, což není nutně typické pro veškeré mediální obsahy. Texty tak ve velké většině případů reprodukovaly genderové stereotypy, esencialistické smýšlení a marginalizování žen determinovaných femininitou a tradičními ženskými rolemi.

Výrazně odlišně než Mf Dnes zpracovával téma rovných příležitostí deník Hospodářské noviny. Hospodářské noviny danou problematiku pojednávaly seriózněji, bez snahy hledat v ní senzaci či bulvarizovat ji. Přistupovaly k tématu analyticky, informovaly o možném vývoji situace a doplňovaly je o historický kontext. Oproti tomu deník Blesk se tematice rovných příležitostí téměř nevěnoval. Hloubkové analýzy týkající se uvedeného tématu jsme zaznamenaly pouze výjimečně, a to v Mf Dnes a v týdeníku Respekt.

Politika: Stejná, jiná nebo prostě „svoje“?

„Petra Buzková vyklidila politické pole, takže z žen zůstaly v nejvyšších tuzemských politických patrech Vlasta Parkanová – ta je v Topolánkově sestavě kandidátkou na ministryni obrany – a Miroslava Němcová – dáma jistě elegantní, nicméně ve veřejném vystupování se postupně natolik „pochlapila“, až se převtělila do genderově pokřiveného projevu, kombinujícího ženský zjev a myšlení jistých „spolupartajníků-chlapů“, co všechno vědí, řekneme Vlastimila Tlustého či Ivana Langera. Od Němcové ženskou jínakost v přístupu věru nečekejme. Obě tyto ženy – Parkanová a Němcová – v první řadě hrají roli, aniž to možná vědí a aniž o ni usilují, fíkového listu, jímž se zakrývá cosi beztak nezakrytelného, totiž další podivuhodná maskulinizace domácí vrcholné politiky.“ (Mladá fronta Dnes, 24. 6. 2006, „České ženy se ocitly v defenzivě“, Josef Chuchma, s. 6, celostátní)

Jeden z mála analytických komentářů ve sledovaném vzorku, kriticky laděný příspěvek Josefa Chuchmy, novinářským jazykem vystihuje nejen stav české vrcholné politiky, ale – což je centrem našeho zájmu – i jeho obraz v dení-

kové žurnalistice. Východisko následující části představuje narušení představy o „jednotné“ ženě, politické kandidátce či poslankyni. Vyjdeme-li z předpokladu, že na české politické scéně participují ženy-politické osobnosti, zajímá nás: Jak jsou tyto aktérky médií prezentovány? Co činí v české politice z ženy osobnost? A v neposlední řadě, odpovídá tato „osobnost“ pomyslnému ideálu rovnocenné participace? Na základě diskursivní analýzy jsme stanovily jakési typy žen participujících v české vrcholné politice, jež média vytvářejí, a především vůči nimž uplatňují odlišné přístupy referování, v různé míře zahrnující také modely stereotypizací či esencionalizací. Chtěly bychom zde představit tři z nich, vztahující se k nejexponovanějším političkám:¹⁶ Jsou jimi „žena-politik“, „populární politička“ a „politická osobnost“.¹⁷ U každého z těchto typů žen média systematicky volí z odlišných paradigmatických i syntagmatických významových rámců. Tímto rozlišením se kromě faktu, že média stále podléhají stereotypizujícímu zobrazování, ukazuje i skutečnost, že sice mají také potenciál směřující k politické korektnosti, z jistých důvodů však chybí vůle či motivace tyto postupy uplatňovat u všech akterek politického života.

Žena-politik

„Při výběru lídra neposuzujeme člověka podle toho, jestli je muž nebo žena. Jde nám o to, aby měl zkušenosti a byl kvalitní politik. A to vše Vlasta Parkanová jednoznačně splňuje, poznamenal tajemník středočeské KDU-ČSL Hynek Ringler.“ (Mf Dnes, 1. 3. 2006)

Generické maskulinum je v médiích zavedené ve vztahu k řadě žen působících na veřejných postech.¹⁸ Ve výše uvedeném příkladě, respektive v odkazu k určitým typům političek, obsahuje zvolené vyjádření metaforický rozměr. Jde o skupinu političek, jež se z velké většiny dostávaly do centra zájmu médií prostřednictvím kauz – nelze o nich tedy mluvit v plném smyslu slova jako o politických osobnostech – média se k nim neobrácela jako k názorovým vůdkyním a v naprosté většině případů o nich neinformovala mimo rámec jejich stávající pozice na politické scéně. Míra jejich (pod)reprezentace přitom často neodrážela jejich aktuální politický status. Jedná se totiž o takové „stálce“ politické scény, jako jsou Zuzka Bebarová-Rujbrová, Alena Páralová, Miroslava Němcová, Michaela Šojdřová či Vlasta Parkanová.¹⁹ O pevné pozici této kategorie političek na české politické scéně svědčí i to, že dvěma z nich se navzdory nelichotivým prognózám podařilo uspět ve volbách a získat poslanecký mandát. To se pak stávalo námětem mediálních rozborů, v nichž do popředí mohly vystupovat rozdíly „ženského“ a „mužského“ politického přístupu.²⁰

Jednou z klíčových charakteristik těchto političek je zaměnitelnost. Tyto ženy nejsou pro média osobnostmi, ale reprezentantkami daných politických funkcí a loajálními členkami strany. Není výjimkou, když pronesou faulující výrok vztahující se k nim samým nebo k postavení žen na politické scéně obecně. Slova jako feminismus, kvóty a rovné příležitosti je odrazují. Přes svůj úspěch ve veřejném životě jsou mnohdy obhájkyněmi „tradičního ženství“ a nejlépe by

snad bylo možné vystihnout jejich názorovou pozici odkazem k myšlenkám první vlny feminismu: dosáhnout rovnocenného postavení s muži na základě adaptace na mužské vzorce úspěchu a za pomoci vlastností úspěšných v dosavadní patriarchální politice.

Podívejme se blíže na jednu z této skupiny političek, Miroslavu Němcovou. Němcová ztělesňuje status *politika*, jenž potvrzuje i svými vlastními výroky, v nichž popírá možné odlišnosti v reálném postavení politiků a političek.²¹ Média její pozici víceméně akceptují a prezentují ji jako jednu ze stabilních postav politické scény. Avšak ačkoli byla Němcová nedílnou (i když mnohdy implicitní) součástí politického světa i v období před volbami, její hlavní medializace nastala až v době po volbách, a to především (výhradně) s ohledem na kauzu sestavování vlády a odehrávala se dále ve vztahu ke spekulacím o její „loutkové“ funkci.

Mf Dnes se Němcové (až na výjimky v období před volbami) věnuje především v celostátním vydání. V žánru zprávy je tato politička pasivizována jak narativním zakotvením svého politického příběhu (během povolebního jednání: bezmocná v moci svých partajních kolegů), tak výběrem jazykových prostředků a většinou nedostává prostor k promluvě – citaci (viz např. 28. 6. 2006, „Když ODS a ČSSD spolu nemluví“, Radek Bartoníček, Josef Kopecký, Olga Málková, s. 3, celostátní; 28. 6. 2006, „Němcová jedinou kandidátkou na předsedu“, s. 1, celostátní). V řídkém množství jiných žánrů je ještě stupňováno napětí vzhledem k její osobě a je maximalizována nejistota jejího postavení.²²

Politicky, za jejichž paradigmatický vzor lze považovat Miroslavu Němcovou, jsou tak úzce spojeny s tématy kauz a mediálních událostí. Média je izolují a pasivizují. Jen výjimečně přimělo jejich postavení novináře či novinářku k tomu, aby s nimi vedli profilový rozhovor, natož aby se jich dotazovali na obecnější témata veřejného života – pro média nejsou jednoduše dostatečně neznámé, avšak ani dostatečně zajímavé. To je dáno mnoha různými důvody, například jejich zástupným postavením – tyto političky se většinou ztotožňují s (ne)politikou rovných příležitostí své strany a tuto jednotu odrážejí i média.

Populární politička

„Je klidná a vyrovnaná, příjemná a vlídná.“ (Mladá fronta Dnes, 6. 5. 2006, „Kateřina Jacques: Demonstrace patří k životu“, Linda Kholová, s. 3, Víkend)

Na druhý námi vymezený typ žen se média obrácela nejen v případě kauz, ale přiznávala jim stabilnější místo na české politické scéně, i svého druhu funkci názorových vůdkyň. Tento typ političek, jejichž paradigmatickými představitelkami byly ve sledovaném období Petra Buzková a Kateřina Jacques, osciluje mezi dvojznačnou pozorností médií. Na jedné straně k nim tisk přistupuje jako k vyhraněným (či vyhraňujícím se) osobnostem, na straně druhé pro něj zůstávají „ženami“, přičemž tato identita s sebou nese punc politické rarity, již média neváhají zdůrazňovat. Takto distribuovaná pozornost pak směřuje k otázkám nepolitickým, zahrnuje osobní hodnocení či bulvarizující referování.²³

Podívejme se na některé strategie. V případě obou političek přinesly deníky jejich profil: Buzková z politické scény odcházela, zatímco Jacques na ni vstupovala, čímž se legitimizuje potřeba je „představit“. Text věnovaný Buzkové začíná do jisté míry progresivním, ale zároveň také stereotypním úvodem – dozvídáme se z něj, že „sebevědomá“ a „umíněná“ Buzková politiky „dráždí“ ((Mf Dnes, 10. 6. 2006, „Bojovala se Zemanem, rozuměla si se Špidlou“, Jana Blažková, Lucie Frydecká, s. 7, celostátní). Více než v subjektové pozici tedy vystupuje v objektové pozici, více než odbornice či politička je zde od počátku vykreslována jako cizorodý prvek v maskulinní politice, který vyvolává reakci ostatních. Podobně platí, že novináři a novinářky Buzkovou neoslovovali jako odbornici či členku ČSSD: často ji sice uvádějí jako politickou osobnost, méně často je citovaná a tážaná, aby se vyjádřila ke konkrétním problémům. V případě „blondaté“ Jacques ((Mladá fronta Dnes, 6. 5. 2006, „Kateřina Jacques: Demonstrace patří k životu“, Linda Kholová, s. 3, Víkend) se média zajímají o původ jejího francouzského jména, a tedy i o její manželský vztah (tamtéž; také Hospodářské noviny, 18. 4. 2006, „Nejsme žádné melouny, ani vlevo, ani vpravo“, s. 3, Robert Břešťan). Kauza napadení policistou na demonstraci 1. 5. 2006 slouží mimo jiné jako podnět pro hodnocení Jacques jako dobré/špatné matky. Mediální reportáže, rozhovory či komentáře často sklouzávají k popisu rodiny, dětství, manželství, péče o děti a vykreslují Kateřinu Jacques spíše jako ženu než jako odbornici, političku, angažovanou osobu.

Obě političky se v médiích objevovaly často nikoli ve vztahu k jediné události a funkci, ale v širší řadě souvislostí. Účastí v kampani neziskových organizací v boji proti násilí na ženách se Buzková dostává do spojitosti s charitativní kampaní, opět jedním z kulturních znaků femininity. Zároveň tím však vstupuje do prostoru občanského života české společnosti, a tím rozšiřuje svou politickou identitu způsobem, jaký známe právě ve vztahu k referování o Kateřině Jacques. Obě političky ve sledovaném období významným způsobem přispívaly také do debaty na téma rovnosti příležitostí. Ovšem to, co bylo pro dlouho loajální Buzkovou překvapivě otevřenou kritikou mužského světa politiky, bylo pro Jaques už od začátku její politické kariéry jedním z hlavních programových kritérií, jež jí vyneslo pozornost médií, a to ještě před zmíněnou kauzou. Avšak i po rozsáhlém informování o dané kauze zůstává Jacques v pozornosti médií. Zachovává si kompetence vyjadřovat se k programovým otázkám Strany zelených, především však stále v oblasti rovných příležitostí.

Politická osobnost

Výlučné postavení individualizovaných osobností měly ve sledovaném vzorku dvě političky: Taťána Fischerová a Jana Hybášková. Použité kritérium je zde již zcela kvalitativní: tyto ženy charakterizuje mnohem menší otisk, důležitý však je, jaká média o nich referují: s oběma političkami přinesly rozsáhlé rozhovory názorové týdeníky (Fischerová – Respekt, Hybášková – Reflex), o obou referovaly téměř

výhradně celostátní média, často ta, jež označujeme jako seriózní (HN, Týden, Respekt).

Naopak, z hlediska mainstreamových deníků se může zdát jejich pozice okrajová – omezuje se pouze na několik zmínek. Představení diskursivního typu „politické osobnosti“ je určující právě rolí veřejné autority danou konkrétním obsahem a strategií médií, nikoli počtem mediálních citací. Taťána Fischerová je z této dvojice ve sledovaném období viditelnější: je médií představována jako rozhodná politička, jež se umí prosadit prostřednictvím viditelných gest, často opřených o svébytný (i když „nečekaný“) názor a angažovaný postoj. Profilový rozhovor v Respektu je vedle interview s Petrou Buzkovou jediným rozhovorem s političkou, který tento společensko-kulturní týdeník ve sledovaném období vedl s ženou v politické funkci (Respekt, 2. 5. 2006, „Nemůžu zjistit, kdo tu rozhoduje: S Taňou Fischerovou o moci, ideálech a české politice“, Silvie Blechová, s. 16). Rozhovor pojednává široké spektrum otázek vztahujících se jak k tématům, v nichž se Fischerová angažovala během svého působení v Poslanecké sněmovně, tak k obecnějšímu hodnocení situace české společnosti i politické scény.

Pozice Jany Hybáškové je poněkud odlišná. Jako poslankyně Evropského parlamentu se tato žena prosazuje nejen na domácí politické scéně, ale i v zahraničí. Navíc má za sebou bohaté politické a diplomatické zkušenosti. V podstatě jediným článkem, který tematizoval působení Hybáškové v Evropském parlamentu a snažil se přiblížit způsob její práce, byl rozhovor v týdeníku Reflex, ve kterém má ovšem Hybášková příležitost ukázat své široké kompetence v konkrétních oblastech (především mezinárodního) politického a diplomatického života, i to, že je silnou a výraznou osobností z hlediska „lidského“. Novinářka přitom otevírá i témata rodiny a prosazení ženy v „mužské“ politice. Dá se říci, že oběma političkám média poskytují vlastní prostor k vyjádření, nespojují je s kauzami ani s politickými skandály. Tyto ženy tak měly v největší míře možnost korigovat vlastní mediální obraz a z mediální hry vycházejí víceméně ne-faulovány. Z hlediska mainstreamové deníkové žurnalistiky však zároveň zůstávají převážně mimo „centrum dění“.

Závěr

Analýza prokázala, že na jaře a v létě roku 2006 bylo z pohledu médií legitimní a žádané upozorňovat na marginalizaci a na nedostatek žen v české vrcholové politice. Ukázalo se, že tato situace má několik spouštěcích mechanismů: začlenění tématu rovných šancí do programů velkých politických stran, aktivní působení některých neziskových organizací a navazující medializace některých žen-političek jako „specifických“ akterek, následně filtrování jejich aktivit (bohužel esencionalizujícím) tématem „osobitosti“ ženského pojetí politiky a investigativní rozvíjení problematiky rovných příležitostí samotnými médii.

Dva posledně jmenované body poukazují na to, že novinářky a novináři obvykle nedokážou téma rovných příležitostí hlouběji a analyticky uchopit a že si mnohdy nejsou jisti vlastním názorem na problematiku, nemluvě

o jejich obeznámenosti se základní feministickou teorií či literaturou. Novináři a novinářky ve většině případů nechtějí působit konfrontačně, téma žen v politice vnímají spíše afirmativně a zpracovávají ho instrumentálně. Tato „neochota“ (částečně přítomná v případě Hospodářských novin) a „analytická neschopnost“ (vztahující se k převážujícímu způsobu informování Mladé fronty Dnes) tvoří základní osu zobrazení tématu rovných příležitostí v námi sledovaném vzorku.

Česká média jako by ve sledovaném období oscilovala mezi první a druhou vlnou feminismu. Poté, co se v duchu první vlny feminismu pustila do „boje“ o uznání rovnosti na základě „pochlapi“ žen, ustrnula nyní na hřbetě vlny druhé (v dnešní době také feministickou teorií překonané): ženské hnutí v této fázi požadovalo zrovnoprávnění ženského pohledu; média zatím toto potenciální obohacení politického diskursu reprodukuji převážně v termínech klišé, stereotypů a esenciálního „mužství“ a „ženství“. Ke třetí vlně, kdy je gender vnímán jako druh jednání, ne vlastnosti (Judith Butler), čili jako neexistence specificky mužských a ženských charakteristik a identit, mají česká média bohužel ještě dlouhou cestu. Otázkou zůstává, zda vůbec usilují o to tuto pouť podniknout.

Stereotypnímu referování totiž nahrává několik obecnějších faktorů ovlivňujících politickou ekonomii médií a strukturujících jejich patriarchální optiku: pokračující stírání rozdílů mezi veřejnou a soukromou sférou, poptávka po bulvárních a infotainmentových žánrech a obsazích nebo obecná tendence médií směřující k ekonomickému nakládání s jazykem i sémantikou mediálních sdělení. Takzvaná utlačivá patriarchální ideologie tak má jako svého významného spoluhráče systematické profesní selhávání českých novinářek a novinářů.

Literatura

- Baslarová, I., Binková, P. 2006a. *Rovné příležitosti českých političek ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006 z pohledu médií*. Zadavatel: Fórum 50 %.
- Baslarová, I., Binková, P. 2006b. *Mediální obraz českých političek v období voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2006: Rovné příležitosti vs. promeškaná příležitost?* Zadavatel: Fórum 50 %.
- Beauvoirová, S. 1966. *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis.
- Bourdieu, P. 1998. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum.
- Bryman, A., Burgess, R. G. (eds.). 1994. *Analysing Qualitative Data*. London: Routledge.
- Byerly, C. M., Ross, K., (eds.). 2004. *Women and Media. International Perspectives*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Htun, M. 2002. „Puzzles of Women's Rights in Brazil.“ *Social Research*, Vol. 69, No. 3: 733–751.
- Jaquette, J. S. 2003. „Feminism and the Challenges of the Post-Cold War World.“ *International Feminist Journal of Politics*, Vol. 5, No. 3: 331–354.
- Media Projekt 2006: Dostupné na: <http://www.median.cz/?lang=cs&page=1&sub=8>.
- Oakley, A. 1972. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál.

Phillips, A. 1998. „Democracy and Representation: Or, Why Should It Matter Who Our Representatives Are?“ Pp. 224–239 in Phillips, A. et al. *Feminism and Politics*. New York: Oxford UP.

Ross, K. 2004. „Woman Framed: The Gendered Turn in Mediated Politics.“ Pp. 60–80 in Ross, K., Berly, C. M. *Women and Media. International Perspectives*. Blackwell Publishing.

Sawer, M. 2003. „Reply by Jane Jaquette.“ *International Feminist Journal of Politics*, Vol. 5, No. 3: 361–365.

Poznámky

1 I my se tedy budeme držet tohoto „textuálního“ myšlenkového odkazu; stejně jako se soustředíme na prostředí tradičních – tištěných – médií. V tomto ohledu si stať nenárokujeme metodologickou ani teoretickou invenci a originalitu, přesto se však nevzdává nároku na informační hodnotu a podnětnost.

2 Určitý typ stereotypizace prostředí politiky však může vznikat „ve prospěch“ žen: kontinuita referování o mužích-politicích v intencích sexuálních a jiných skandálů vede například k tomu, že ženám-političkám bývá připisován vyšší morální kredit (Ross 2004).

3 Pro plné znění výzkumu viz Baslarová, Binková 2006 a,b.

4 Samo téma není zdaleka jednoznačné, a proto vyžaduje rozsáhlou teoretickou debatu. Například britská teoretička Anne Phillips si klade otázky po vymezení „úlohy“ žen v politice: Pokud mají ženy zastupovat zájmy žen, které nejsou jasně definované a rozpoznatelné, záleží pak tedy na tom, že je zastoupení v politice převážně mužské? A pokud bude díky pozitivním opatřením zvoleno více žen, můžeme skutečně spoléhat na to, že se budou starat o další navýšení zastoupení žen v politice? (Phillips 1998: 233–235)

5 Vzhledem k rozsahu vzorku jsme pracovaly s fulltextovou databází Anopress a nikoli přímo s tištěnými vydáními. Nezachytily jsme tedy rozvržení článků na stránce, podobu doprovodných fotografií, grafů a ilustrací apod. Jsme si vědomy tohoto omezení jen na určitou část mediálního „textu“.

6 Magazín HN Víkend neotiskl ani jeden článek odpovídající našim kritériím, z analýzy proto ve výsledku vypadl.

7 Důležitým kritériem výběru deníků byla jejich čtenost. Viz výsledky výzkumu Media Projekt: <http://www.median.cz/?lang=cs&page=1&sub=8>. Pro volbu „infotainmentového“ Mf Dnes hovořila navíc skutečnost vydávání regionálních mutací; srovnání celostátní a regionální náplně deníku tvořilo důležitou součást analýzy. Reflektujeme přitom skutečnost, že uvedená selekce pomíjí jiná, nesporně důležitá kritéria: patří k nim například dělení titulů podle jejich politické orientace na škále pravice-levice. Nemohly jsme tak testovat například historický předpoklad, že levicově zaměřený diskurs je vstřícnější k politice rovných příležitostí. Tímto bychom rády poděkovaly recenzujícím za tuto poznámku, ale i mnohé další detailní a podnětné připomínky k našemu textu.

8 Tyto tituly se zaměřují na aktuální společensko-kulturní a politické dění a věnují se investigativní a analytické žurnalistice, přičemž jsou schopny předjímat, pojmenovávat či hodnotit nové trendy a jejich vývoj. Doufaly jsme, že by mohly mít povahu jakéhosi kontrolního vzorku vzhledem k mainstreamovým deníkům.

9 Oproti předchozí kategorii se tituly pro ženy vyznačují spíše rigiditou a cirkulací ustálených obsahů a významů. Opět v roli jakési kontrolní skupiny (na druhém konci škály) měly ukázat, nakolik se téma rovných příležitostí stalo obecně uznávaným trendem. Rozporuplnost „atraktivita“ vs. „ustálenost“ tématu se zde do značné míry potvrdila: Elle ani Ona Dnes se volbě do PS nevěnovaly vůbec, Vlasta prezentovala ve třech textech zcela disonantní sdělení. Vzhledem k rozsahu tohoto příspěvku se zde nemůžeme těmto článkům věnovat blíže.

10 Jinými slovy, snažily jsme se o zachycení všech textů uveřejněných v daném období, v nichž v přímé souvislosti s volbami do Poslanecké sněmovny vystupovaly ženy jako veřejně činné osoby a v nichž se objevovalo téma rovných šancí nebo jiná reflexe genderové problematiky.

11 Číslo za lomítkem označuje počet zmínek; ve 423 článcích bylo uvedeno celkem 95 žen, počet zmínek po sečtení všech jmen ve všech článcích: 573.

12 V regionálních mutacích Mf Dnes bylo otištěno celkem 40 % všech analyzovaných článků. V nich byla uvedena jména 74 političek. Ve zbývajících 60 % článků v celostátních médiích bylo jmenováno pouze 59 politických osobností žen.

13 Tabulky, další podklady a bližší informace viz Baslarová, Binková 2006a.

14 Mf Dnes 13. 3. 2006 otiskla článek „Už i muži slibují kvóty pro ženy v politice“. Deník se v textu věnuje především rozporu v jednání ministra zahraničí Cyrila Svobody z KDU-ČSL. Ten před volbami prohlásil, že žena má být podřízena muži, v rámci volební kampaně však přišel s billboardy, na kterých tvrdí „Svoboda chce ženy v politice; Ženy chtějí v politice Svobodu“. Tento rozpor proto umožnil otevřít téma zavedení vnitrostranických kandidátek v KDU-ČSL a dalších parlamentních stranách a způsob uplatňování kvót v jiných stranách.

15 Poznámka na okraj: Jak ukazují některé výzkumy, političky mají podobně jako ženy v jiných typicky „mužských“ profesích tendenci pracovat déle (průměrně o deset hodin týdně více) a strávit méně času na výsluní než jejich mužští kolegové (Norris 1996: 101).

16 Ne náhodou, ale spíše velice logicky tyto tři modely kopírují tři možné přístupy v proudu feministického myšlení: feminismus rovnosti, difference a performance.

17 Typologie by samozřejmě mohly být širší; rozhodly jsme se ale soustředit především na mediálně nejvíce exponované političky. Zjevně zde chybí přinejmenším kategorie političky „regionální“ a dále například kategorie „volební celebrity“ (manželka, matka, dcera, v našem vzorku především Pavla Topolánková a Zuzana Paroubková, jež

byly nositelkami svébytného diskursu partnerské loajality). Zajímavou reflexi představuje také kategorie „ženy-voličky“. Obě posledně jmenované kategorie odkazují k naší snaze vnímat průběh voleb v širším kontextu obecného postavení žen ve společnosti. Více k tomu viz Baslarová, Binková 2006b.

18 V případě konkrétních akterek se však většina novinářek a novinářů vyjadřuje o zmíněné ženě v korektním rodu – píše o ministryních, poslankyních, političkách, kandidátkách. V textech, které mají zahrnovat muže a ženy v plurálu, novináři a novinářky volí termíny v mužských tvarech – poslanci, politici, ministři, senátoři, předsedové a místopředsedové, voliči, zákonodárci, kandidáti, lídři, nováčci atd. U tzv. méně obvyklých tvarů se také mnohdy sejdou maskulinum a femininum v jedné větě („Yvona Kubjátová se pomalu z odpůrkyně kvót mění na jejich střízlivého stoupence“ – Respekt 5. 6. 2006). Kvantitativní výzkum dále ukázal, že jazykových nekorektností se dopouštějí častěji muži-novináři (zhruba v polovině případů), ženy pak o něco méně (v jedné třetině případů). V případě mužů je četnost genderově nekorektních projevů statisticky významná – ukázal se tak rozdíl mezi referováním novinářů a novinářek, který jsme původně neočekávali. Zajímavé je také všimnout si toho, kdy o sobě genderově nekorektně vypovídají samotné aktérky – podle sledovaných dat je tomu tak v 15 % všech jejich citací.

19 Tento námi identifikovaný „model“ politického zapojení žen do jisté míry vystihuje Jane S. Jaquette. Americká vědkyně uvádí, že zastoupení žen v politice se ve většině států světa zvyšuje, nicméně účast žen na vytváření demokratické politiky nemá sílu pozměnit neoliberální konsenzus, který škodí jejich zájmům. Jaquette zároveň poukazuje na dvojznačnost tohoto postupu. Ptá se, proč se otázky zastoupení žen v politice staly tolik významnými, zatímco snahy o přerozdělení sociální péče zajišťující pro všechny rovné příležitosti zvolna mizí (Jaquette 2003). Australská teoretička Marian Sawyer na ni navazuje, když uvádí, že současné zastoupení žen v politice je považováno za důležitý ukazatel demokratického směřování země a podpory demokracie obecně, snahy o přerozdělení sociální péče však ustupují do pozadí. Sawyer se proto táže: Slouží tedy přítomnost žen v politice jako demokratické alibi pro zkrácení sociálních dávek a pro neoliberální zdůraznění práva na soukromé vlastnictví? (Sawyer 2003: 361–365)

20 Z takzvaných nevolitelných pozic postoupily díky preferenčním hlasům Bebarová-Rujbrová či Parkanová. Zejména v případě Vlasty Parkanové média opakovaně citovala její stranické kolegy, kteří ji vinili z neloajality a ze zneužívání jejího „postavení ženy“, a tak (alespoň v morální rovině) zpochybňovali její volební vítězství.

21 „Mně připadá vůči ženám nefér, když se řekne: dosadíme vás do vlády jen proto, že jste ženy. Je to pokrytecké,“ tvrdí Němcová („Poslední dvě volná místa ve vládě“, Mf Dnes, 20. 6. 2006, Václav Dolejší, s. 3, celostátní).

22 Roli Němcové jako *politika* ve vysoké funkci, tj. osoby, o níž je referováno jen skrze kauzu, podtrhuje i to, jak

média (jak Mf Dnes, tak HN) mnohdy nakládají s termíny označujícími funkce: často referují o „volbě předsedy sněmovny“ (28. 6. 2006) či o tom, že „sněmovna zůstává bez předsedy“ (30. 6. 2006).

23 Problémem stereotypizace se v různých rovinách zabývají mnohé zahraniční analýzy působení žen v prostředí vysoké politiky. Mala Htun ve svém sociologickém výzkumu uvádí příklad, kdy brazilští voliči a voličky uváděli, že ženy jsou podle nich upřímnější než muži, proto by měly do politiky vstoupit. Skandál kolem jedné z kandidátek, jejíž muž byl obviněn z korupce, pak paradoxně vrhl špatné světlo na ženy v politice obecně. Podle Htun tak stereotypy spojené s feminitou vytvářejí zvýšená očekávání od žen-politik (Htun 2002: 734–749).

Iva Baslarová absolvovala obor mediální studia a žurnalistika a v současnosti je studentkou doktorského programu sociologie FSS MU. Ve svém disertačním výzkumu se zabývá tzv. femininními televizními žánry a jejich publikem. Působí jako asistující doktorandka oboru genderová studia na katedře sociologie FSS MU. Spolupracuje také s řadou neziskových organizací věnujících se genderové problematice.

Pavčina Binková ukončila v roce 2002 studium oborů filozofie – mediální studia a žurnalistika na FF a FSS MU. V současné době je externí doktorskou studentkou sociologie na FSS MU, v rámci disertace se věnuje dějinám československého televizního vysílání. K tématu genderu se průběžně vrací ve své publikační i výukové činnosti v akademické sféře.